

NISHMAT'S YARCHEI KALLAH IN TORONTO

July 2015

DAY 1: REPORTING ABUSE IN JEWISH LAW

STUDY GUIDE:

1. Read Vayikra Chapter 19 pasuk 16 and Source 1: What is required by the mitzvah of *You shall not stand idly upon the blood of your fellow*? Read also Rambam, Source 2: What are the additional examples Rambam brings? Why do you think he chooses these examples, i.e., What typology is Rambam presenting?
2. Read Source 4. What was the difference in the opinion of Rabbi Elazar ben Rabbi Shimon and Rabbi Yehoshua ben Korcha? Can you defend each position?
3. Read Source 5. What does the Gemara in Avoda Zarah rule regarding an informer? What is done with him?
4. Read Source 6, the responsum of R. Asher ben Yehiel. What was the question? How did R. Asher ben Yehiel justify putting the informer to death—even after the abrogation of the death sentence by the Sanhedrin? See also Source 7, Shulchan Aruch Choshen Mishpat. What is permissible and what is not?
5. Now read Sources 8, 9, and 10 with a difference of opinion amongst modern authorities.
6. Additional Sources, for those who finish early: See Sources 11 and 12.

Day 1, Hebrew Sources

הגשת תלונה נגד עבריינין

ובכלל אנשי חיל שיהיה להם לב אמיץ להציל עשוק מיד עושק, כענין שנאמר [שמות ב', י"ז]
ויקם משה ויושיעון [רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב ה"ז]

1. סנהדרין דף עג עמוד א

מניין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו, שהוא חייב להצילו? תלמוד לומר לא תעמד על דם רעך [ויקרא יט, טז]... ונערה מאורסה גופה מנלן - כדתנא דבי רבי ישמעאל. דתנא דבי רבי ישמעאל: ואין מושיע לה, הא יש מושיע לה - בכל דבר שיכול להושיע.

2. רמב"ם, הלכות רוצח ושמירת הנפש א, יד

כל היכול להציל ולא הציל עובר על לא תעמוד על דם רעך. וכן הרואה את חברו טובע בים או ליסטים באים עליו או חיה רעה באה עליו ויכול להצילו הוא בעצמו, או שישכור אחרים להצילו ולא הציל, או ששמע גויים או מוסרים מחשבים עליו רעה או טומנין לו פח, ולא גילה אוזן חברו והודיעו, או שידע בגוי או באנס שהוא קובל על חברו, ויכול לפייסו בגלל חברו ולהסיר מה בליבו ולא פייסו, וכל כיוצא בדברים אלו, העושה אותם עובר על לא תעמוד על דם רעך.

3. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ב הלכה ז

ובכלל אנשי חיל שיהיה להן לב אמיץ להציל עשוק מיד עושקו כענין שנאמר ויקם משה ויושיעון.

4. בבא מציעא דף פג עמוד ב

רבי אלעזר ברבי שמעון אשכח להווא פרהגונא דקא תפיס גנבי, אמר ליה: היכי יכלת להו, לאו כחיותא מתילי? דכתיב בו תרמש כל חיתו יער... דלמא שקלת צדיקי ושבתק רשיעי? אמר ליה, ומאי אעביד? הרמנא דמלכא הוא! אמר: תא אגמך היכי תעביד, עול בארבע שעי לחנותא, כי חזית איניש דקא שתי חמרא וקא נקיט כסא בידיה וקא מנמנמ שאול עילויה. אי צורבא מרבנן הוא וניי, אקדומי קדים לגרסיה. אי פועל הוא, קדים קא עביד עבידתיה. ואי עבידתיה בליליא, רדודי רדיד. ואי לא, גנבא הוא, ותפסיה. אישתמע מילתא בי מלכא, אמרו: קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרונקא. אתיוה לרבי אלעזר ברבי שמעון וקא תפיס גנבי ואזיל. שלח ליה רבי יהושע בן קרחה: חומץ בן יין, עד מתי אתה מוסר עמו של א-להינו להריגה? שלח ליה: קוצים אני מכלה מן הכרם. שלח ליה: יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו.

5. עבודה זרה דף כו עמוד ב

אבל המינין והמסורות והמומרים היו מורדין ולא מעלין...רבינא אמר: שאם היה סולם מסלקו, אמר, בעינא לאחותי ברי מאיגרא.

6. שו"ת הרא"ש כלל יז סימן א

ילמדנו רבינו: מה לעשות באיש אשר נתפרסם עליו שהוא מלשין ליחידים מישראל ולקהל, לאנסין. והוא מגזם בכל יום תמיד שילך ויאמר לאנסין על אנשים יחידים וקהלות מישראל דברים שיוכל להגיע להם מחמתם נזק, בגופם או בממונם. והקהל מתייראין מהאיש הזה עד מאד, שהוא נצב על משמרתו כל הלילות בחצר אחד מגדולי בעלי היכולת מישמעאלים. והנה ניתן להם לישראל רשות מצד המלכות בסתר לדון אותו, ואם ימצא מן הדין שחייב מיתה, שימיתוהו...

תשובה: גם כי בטלו ד' מיתות בית דין מיום שגלו סנהדרין, היינו דוקא שאין לדון את האדם לחייבו מיתה על אחת מהעבירות שחייבין עליהם מיתה. דכיון שאין סנהדרין במקומם, אין אדם שליט לדון את חברו למיתה. אבל אלו דקא חשיב בסנהדרין [בפרק סורר ומורה, עג] שמצילין אותן בנפשן, שאין נהרגין לשעבר אלא שלהבא, להציל את הנרדף ממות או מפגעים, אותם לא בטלו [במקום שהורשה לזה בית דין מצד המלכות, כמבואר למעלה]. דאין מיתתם תלויה בעדה ועדים, אלא בראיית כל אדם שרואה אותם; שנאמר: לא תעמוד על דם רעך. והרודף למסור ממון חברו ביד אנס, השוו חכמים לרודף אחרי גופו להרגו, מהאי

קרא: בְּיַד עֲלָפוֹ שָׁכְבוּ בְּרֵאשִׁי כָּל חוֹצוֹת כְּתוּבָה מְכֻמָּר; מה התוא הזה, כיון שנפל למכמר אין מרחמין עליו, אף ממון של ישראל, כיון שנפל ביד אנסין, אין מרחמין עליו. נוטלין היום מקצתו, ולמחר כולו, ולבסוף מוסרין אותו והורגין אותו, אולי יודה שיש לו ממון יותר; הילכך הוה ליה רודף, וניתן להצילו בנפשו...

לכך נהגו בכל תפוצת הגולה, כשיש מסור מוחזק בכך ששלשה פעמים מסר ישראל, או ממונם, ביד אנסין, שמבקשים עצה ותחבולה לענשו [בדפוס ויניציאה שס"ז: לבערו מן העולם] משום מיגדר מילתא ושיוסרו האחרים ולא ירבו מוסרים בישראל, וגם להציל כל ישראל הנרדפין מתחת ידו. הילכך בנידון זה, שהעידו העדים שהיה מוחזק מסור ומלשין וגם היה בשעת מעשה, יפה עשו שדנוהו להענש [בדפוס ויניציאה שס"ז: לתלות] וכן יאבדו כל אויבי ה' ואוהביו כצאת השמש וגו'. נאום הכותב, אשר בן ה"ר יחיאל ז"ל.

7. חושן משפט סימן שפח סעיף י-יא

[י] מותר להרוג המוסר אפילו בזמן הזה. ומותר להורגו קודם שימסור, אלא כשאמר: הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו, אפי' ממון קל, התיר עצמו למיתה. ומתירין בו ואומרים לו: אל תמסור. אם העיז פניו ואמר: לא כי אלא אמסרנו, מצוה להורגו, וכל הקודם להרגו, זכה. הגה: ואם אין פנאי להתרות בו, אין צריך התראה. יא] עשה המוסר אשר זמם, ומסר, אסור להורגו אלא אם כן הוחזק למסור, שהרי זה יהרג שמא ימסור אחרים.

8. ערוך השולחן חושן משפט סימן שפח סעיף ז

ידוע לכל קוראי הדורות שבזמן הקדמון במדינות הרחוקות לא היה לאיש בטחון בגופו וממונו מפני השודדים והאנסים אף שנשאו עליהם שם משרה. כידוע גם היום מאיזה מדינות מאפריקא השוד והחמס שפחות הממשלה עושים, ועל טוב יזכרו מלכי איירופא וביחוד אדונינו הקיר"ה מרוסיא ואבותיו הקיסרים ומלכי בריטניא שפרשו כנפי ממשלתם בארצות הרחוקות למען יהי לכל איש ואיש בטחון על גופו וממונו באופן שהעשירים לא יצטרכו להסתיר עצמם שלא ישללו ממונם ויהרגו אותם, ועל זה סובב הולך כל דיני מסור ומלשין שבש"ס ופוסקים כאשר נבארם בס"ד כי המוסר ומלשין את חבירו לפני שודדים כאלה הלא רודפו בגופו וממונו, ולכן ניתן להצילו בנפשו:

9. שר"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן ט, יא, אם מותר למסור גנב לערכאות המדינה

ובדבר גנב שגנב ס"ת וכלי כסף מביהכ"נ, אם מותר למסרו לערכאות המדינה ולמשטרה (פאליס), שידוע שהם דנים ביסורי הגוף במאסר הרבה שנים, הנה לכאורה פשוט שאין שייך להתיר. אף אם לא היה כלל איסור לידון בדיני המדינות לפני שופטי המדינה, אבל הא אין לנו למוסרו לדונו בדברים שלא שייך בדיני התורה, שהוא ממון כפי שומת הבקיאין, והם דנים ביסורים שזה לא חייבה תורה.

10. הרב עזרא בצרי, דיני ממונות, ח"ד שער שני פרק ה (מובא במאמר של הרב מתתיהו ברויד בתחומין)

...שגם במדינות הדמוקרטיות באמת, כשיש ענין שנוגע לממשלה יחרגו מהמסגרת, וכמו בעניינים ששייכים לבטחון המדינה. וכל דיני מוסר ומלשין שייכים גם היום. ומי שמבין ויודע ומסתכל, לא על פי מה שנראה כלפי חוץ, מבין שמה שהיה חוזר, רק הצורה החיצונית משתנית, אבל גוף הדברים לא השתנו. ואפילו שמביאים כל דבר לבית משפט, הרי בחקירות ובמשטרה יכולים לחסל, ובמקומות רבים מחסלים שם בני האדם. וד"ל.

11. ללימוד נוסף: שר"ת הרא"ש כלל יז סימן א

ילמדנו רבינו: מה לעשות באיש אשר נתפרסם עליו שהוא מלשין ליחידים מישראל ולקהל, לאנסין. והוא מגזם בכל יום תמיד שילך ויאמר לאנסין, על אנשים יחידים וקהלות מישראל, דברים שיוכל להגיע להם מחמתם נזק, בגופם או בממונם. והקהל מתייראין מהאיש הזה עד מאד, שהוא נצב על משמרתו כל הלילות בחצר אחד מגדולי בעלי היכולת משמעאלי*ם. והנה ניתן להם לישראל רשות מצד המלכות בסתר לדון אותו, ואם ימצא מן הדין שחייב מיתה, שימיתוהו; ועל זה נתקבצו ראשי הקהל, והעמידו בית דין לחקור הדבר, אם יתאמת הפרסום הנזכר, שיקבלו העדויות ועל פיהם ידונו מה שיראה להם מקו היושר. והנה יצאו לפניהם עדויות שזה נוסחם: העידו ראובן ושמעון בפני בית דין, שנתברר להם, שהאיש הזה הוא מוחזק שהוא מלשין ומסור, ושהוא גזם במלשינות שקר ליהודים פעמים רבות. שמהיום חדש ועד הנה, בהיות דון פוטרו בכאן, באישביליאי, כשהיה מגזם בכיוצא בזה, גלגל עמו אחד מגדולי הקהל שיסור מזה הגיזום ושימנע ממנו, ולא רצה להמנע. והעידו עוד, ראובן ושמעון הנזכרים, שנתברר להם, שהזקנים ואנשים רבים מהקהל יראים ממנו, שלא ילשין הקהל לשקר. וגם העידו עליו אנשים מלבד אלה, שהוא מוחזק בחזקת מלשין ומסור, ושגזם לפניהם מלשינות פעמים רבות. עתה יורנו רבינו מה דינו: אם יש לדונו כדין רודף, כיון

שהוא הולך ומגזם עתה, בהיות דון פטרו בכאן, ולא רצה לחזור בו מחמת מוכיחו, ואם נתן להצילו בנפשו, מההיא דרב כהנא בפרק הגוזל בתרא (ק"ז) [ועפ"י הרשות הנתנה לנו מיד המלכות].

תשובה: גם כי בטלו ד' מיתות בית דין, מיום שגלו סנהדרין, היינו דוקא שאין לדון את האדם לחייבו מיתה על א' מהעבירות שחייבין עליהם מיתה. דכיון שאין סנהדרין במקומם, אין אדם שליט לדון את חברו למיתה. אבל אלו, דקא חשיב בסנהדרין, בפרק סורר ומורה (עג), שמצילין אותן בנפשו, שאין נהרגין לשעבר אלא שלהבא, להציל את הנרדף ממות או מפגעיהם, אותם לא בטלו [במקום שהורשה לזה בית דין מצד המלכות, כמבואר למעלה]. דאין מיתתם תלויה בעדה ועדים, אלא בראיית כל אדם שרואה אותם; שנאמר: לא תעמוד על דם רעך. והרודף למסור ממון חבירו ביד אנס, השוו חכמים לרודף אחרי גופו להרגו, מהאי קרא: בניך עולפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר; מה התוא הזה, כיון שנפל למכמר אין מרחמין עליו, אף ממון של ישראל, כיון שנפל ביד אנסין, אין מרחמין עליו. נוטלין היום מקצתו, ולמחר כולו, ולבסוף מוסרין אותו והורגין אותו, אולי יודה שיש לו ממון יותר; הילכך הוה ליה רודף, וניתן להצילו בנפשו. ובנידון זה, שכתבת שהעידו עדים שבהיות דון פטרו שם שהיה מגזם להלשין, ושדבר אליו א' מגדולי הקהל שיסור מן הגיזום ושימנע ממנו ולא רצה לימנע. היינו לגמרי עובדא דרב כהנא, בפ' הגוזל בתרא (דף ק"ז), דבעי לאחויי אתיבנא דחבריה; אתא לקמיה דרב, אמר ליה: לא תחוי; אמר ליה: מחוינא ומחוינא; הוה יתיב רב כהנא קמיה, קם שמטיה לקועיה. הכא נמי: כיון שאמר לו אחד מגדולי הקהל שימנע, ואמר שלא רצה להמנע, מיד התחייב בנפשו לכל ישראל. ואעפ"י דכתב ר"ח, שאין הורגין אותן בידים, אלא מורידין אותן לבור שלא יוכלו לעלות משם וימותו מעצמן, מה שאמרו לכותי להרגו היינו כמו הורדה לבור, דאינו עושה מעשה. וכן ראיתי בתשובה, דמסור לשקר, אף שלא בשעת מעשה, מותר לשכור עליו עובדי אלילים לענשו; ויש מי שאוסר שלא בשעת מעשה לענשו ע"י עובדי אלילים. וראייתן מדאמרין בפ' האיש מקדש (מט:): על מנת שאני צדיק, אפילו הוא רשע גמור מקודשת, שמא הרהר תשובה בלבו. ומורי, ה"ר יעקב בן ה"ר יצחק, דחה זאת הראיה: דילמא משום חומרא דאשת איש אמרינן הכי, אבל לענין מסור, מקילין ביה, כיון דידיעין שהוא מסור לשקר, ומחמירין להציל נפשות אביונים נקיים מספק. תדע, דאמר בגיטין בפ' השולח (מ"ו, ב): הוה גברא דזבין נפשיה ללודאי, אתא לקמיה דרבי אמי אמר ליה: פירקן, דהא תנן (שם /גיטין ד, ט/): המוכר את עצמו ואת בניו לכותים, אין פודין אותו, אבל פודין את הבנים, משום קלקולא; וכל שכן הכא, דאיכא קטלא. אמרי ליה רבנן לרבי אמי: האי ישראל מוחלף הוא, דקא חזו ליה דקא אכיל נבלות; אמר להו: אימא לתיאבון הוא דקא אכיל? אמרו ליה: והא זימנין דאיכא איסורא והיתירא קמיה, ושביק היתירא ואכיל איסורא; אמר ליה: זיל, לא שבקי לי דאפרקינד; אלמא, לא אמרינן דילמא עבד תשובה; עד כאן. וכל שכן בנידון זה (ס"א: הילכך), שלפי העדות, שהיה מגזם והתרו בו ולא רצה להמנע, הרי זה בשעת מעשה, ורשות ביד כל אדם לענשו; ואין צריך לקבל עדות בפניו. ואף שלא בשעת מעשה, כשדנין עליו לענשו ביד עובד אלילים, אין צריך לקבל עדות בפניו. כי הדבר ידוע, מי שהוא מוחזק מסור ומלשין, העובדי אלילים מקרבין אותו בשביל הנאתו, ואלו הי"ה צריך לקבל העדות בפניו, ולדרוש ולחקור בדינו, לעולם לא יעשה ממנו דין, כי ינצל ע"י עובדי אלילי. כי אפי' כשאינו בסכנה הוא מוסר יחידיים ורביים, כל שכן כשיראה עצמו בסכנת גופו, שימסור בעלילות שקר ויסכן לכל ישראל.

לכך נהגו בכל תפוצת הגולה, כשיש מסור מוחזק בכך ששלשה פעמים מסר ישראל, או ממונם, ביד אנסין, שמבקשים עצה ותחבולה לענשו [בדפוס ויניציאה שס"ז: לבערו מן העולם], משום מיגדר מילתא ושיסורו האחרים ולא ירבו מוסרים בישראל, וגם להציל כל ישראל הנרדפין מתחת ידו. הילכך, בנידון זה, שהעידו העדים שהי"ה מוחזק מסור ומלשין, וגם היה בשעת מעשה, יפה עשו שדנוהו להענש [בדפוס ויניציאה שס"ז: לתלו']; וכן יאבדו כל אויבי ה' ואוהביו כצאת השמש וגו'. נאום הכותב, אשר בן ה"ר יחיאל ז"ל.

12. שר'ת ציצע אליעזר חלק יט סימן נב

א. ילד המוכה במזיד ע"י הוריו ונהיה פצוע קשה עד מצב של פיקר"נ ומובא לביה"ח וכאשר הרופא מתלונן במשטרה מעבירים את הילד לידי משפחה אומנת, או מוסד, מה הדין אם הרופא יודע שיעבירו אותו לבית או למוסד לא דתי, או לחו"ל לבית או מוסד של עכו"ם האם במצב כזה עדיין על הרופא להתלונן למשטרה, או לא. וכמו"כ מה יהא הדין כנ"ל כאשר האבא בא על בתו הקטנה פעמים חוזרות ואין כאן חשש של פיקר"נ, והאם כשמוסרים אותו לשלטונות חל על המוסר דין של מסור.

שאלה. מוצש"ק פ' מקץ תשנ"א. לכבוד מו"ר שליט"א הנני פונה לכ"ת במספר שאלות בסוגיא מכאיבה שבעיקר נוגע לרופא ילדים.

(א) ילד המוכה. לדאבוני אין הדבר נדיר שמביאים תינוק או ילד לביה"ח כשהוא כולו פצוע קשה עם שברים בגולגולת ובגפיים, דימומים באברים פנימיים, ממכות או כוויות קשות (ממים רותחים או מסגריות וכדומה)

עד מצב של ממש פקוח נפש, כשכל החבלות האלו נעשו במזיד ע"י אחד או שני הוריו, וכפי שכתבתי כבר בחח"מ של ספרי (סימן תכ"ד סק"ב עמוד רי"ט) כשמתלוננים במשטרה, אז אחרי שהתינוק טופל ומשתחרר מביה"ח מעבירים אותו ע"י צו בית המשפט למשפחה אומנת או למוסד כדי להציל אותו מהוריו, כי כבר היו מקרים לא מועטים שכשהחזירו את התינוק לביתו, מוכה אח"כ למוות, שאלתי היא מה יהיה הדין כשהרופא יודע שהסיכויים הם טובים שיעבירו את התינוק לבית או למוסד לא דתי, או אפילו בחו"ל לבית או מוסד של עכו"ם, האם עדיין עליו להתלונן למשטרה, או לא.

(ב) במקרה שהאבא בא על בתו הקטנה פעמים חוזרות ואין כאן חשש של פיקו"נ מה הדין כאן לגבי הספיקות שהעלתי לעיל.

(ג) יש מקרים ידועים של התעללות מינית של מורה בגן ילדים (נקבות או זכרים), בזה, וגם בשתי המקרים הקודמים, שואל אני כעת מצד הדין של מוסר, ואמנם אם מדובר באדם שמיצר את הרבים ומצערן כמו בשאלה (ג) יהיה מותר למסור אותו (ח"מ סימן שפ"ח סעי' י"ב לפי גירסת הש"ך והגר"א) וכן בשאלה (א) שמדובר על פיקו"נ ויש לו דין של רודף, אך מה יהא הדין בשאלה (ב) הלא כותב השו"ע (שם סעי' ט') שאסור "ואפילו הוא רשע ובעל עבירות ואפילו היה מצר לו ומצער" האם מדובר גם על מקרה כזה כשיש נזק של ממש גם פיזית וודאי נפשית.

ברור לי שבכל מקרה ומקרה חייב הרופא להתייעץ קודם כל עם מורה הוראה מובהק שישקול בכל מקרה לגופו של דבר. אך אבקש מאד חות דעתו של כ"ת בנושא כואב זה.

בברכת התורה אברהם סופר אברהם

תשובה. ב"ה. יום ה' ג' טבת תשנ"א ירושלים עיה"ק תובב"א למכובדי הגדול הרופא המהולל חכם ורבי יתקרי היר"ש פרופ' ד"ר אברהם סופר אברהם שליט"א אחדשה"ט באהבה ויקר, יקרת מכתבו קבלתי השבוע, והנני מתכבד להשיב לו על שאלותיו.

(א) בקשר לשאלתו הראשונה, לענ"ד נראה בכזאת. דאם קיים ממש חשש מבוסס שהורי הילד ישובו קרוב לודאי להכותו שוב במכות אכזריות כאלה, ועוד יותר מזה עד למות, במקרה כזה, מכיון שהרופא רק מוסר על המצב למשטרה עם בקשה לראות להציל את הילד מידי הוריו, אזי חייב הרופא לעשות זאת כדי להציל נפש אחת מישראל מרדת שחת, ומה שיעשה לאחר מיכן המשרד הממשלתי כדי להצילו הרי הרופא בזה רק בבחינה של גורם בלבד, ואין לפני עור ממש כי הרי לא בטוח במאה אחוז שיעבירו אותו דוקא למוסד של עכו"ם, או לא דתי, יעוין בע"ז ד' ט"ו, ובתבואות שור סי' ט"ז ס"ק כ"ד שכותב לדייק מדברי הגמ' הנ"ז דמשמע מזה דאין אזהרה דלפ"ע כי אם היכא דאיכא מכשול ודאי ע"ש, וכ"כ עוד פוסקים.

נוסף על זה הרי הילד עד שיגדל איננו עובר ע"כ שום עבירה, וכישגדל הרי יתכן גם שיחזירוהו למקום שיוכל לשמור על יהדותו. (יעוין שו"ת חתם סופר חאו"ח סימן פ"ג, וכף החיים או"ח סימן שמ"ג ס"ק כ"ב ע"ש).

אולם אם לא קיים חשש מבוסס ממשי של פיקוח נפש והשיקול הוא ביותר שהוא רק מה שטובת הילד, אז אסור להתלונן במצב כזה למשטרה כאשר הסיכויים מבוססים שיוציאו ע"כ את הילד מבית הוריו הדתיים או המסורתיים ועיברוהו /ויעבירוהו/ למוסד עכו"ם, או לא דתי, או לא מסורתי, אם לא שהוריו המה ג"כ בכאלה, וכדאיתא בספרי פ' כי תצא עה"פ לא תתעב אדומי, שהמחטיא האדם קשה לו מן ההורגו, שההורגו אין מוציאו מן העוה"ז ומהעוה"ב והמחטיאו מוציאו מן העוה"ז ומן העוה"ב.

וכך מצינו לחכמת אדם בכלל פ"ט סעי' י"ב שפוסק וז"ל: אין מוסרין תינוק ישראל לעכו"ם ללמדו ספר וללמדו אומנות, אפילו במקום דליכא למיחש לש"ד כגון במקום מעבר לרבים מכל מקום אסור שמא ימשך אחר מינות, ונ"ל דהוא הדין דאסור למוסרו לישראלים האפיקורסים דגרעי טפי מן הגוים דאפיקורס ישראל ממשיכים יותר עכ"ל, ודון מינה ומינה.

(ב) ואבוא לשאלתו השניה שהיא: במקרה שהאבא בא על בתו הקטנה פעמים חוזרות ואין כאן חשש של פיקוח נפש, מה הדין לגבי הספיקות שהעלתי לעיל.

והנה לדעתי הדין בזה כפי שהעלתי לעיל בשאלה הקודמת במקום חשש לפיקו"נ, כי הרי דין רודף אחר הערוה כדין רודף אחר חבירו להרגו, והבא על בתו הא הרי הוא מחייבי כריתות, והגם שהיא קטנה אבל האב

חייב על כך, ומן החובה איפוא להפרישו מזה, ויעוין במשנה למלך בפרק כ"ד מה' שבת הלכה ז' שחוקר גלל כן היכא מי שרודף אחר הערוה בשבת אם מחללים שבת בשביל להצלתו מן העבירה, וכן בספר מחזיק ברכה להחיד"א ז"ל אר"ח סימן של"ט סק"ה שמביא בשם רבינו יונה שכתב דכל אותן שמצילין אותם בנפשם משמע דלא מפלגינן בין חול לשבת, וכזאת מביא גם בשם הכנה"ג ושר"ת יד אליהו יעו"ש ביתר אריכות.

וכל זה הוא נוסף למה שיש חיוב להציל את הקטנה מנזק פיזית ונפשית, ובהיות כ"ז יחד נראה לי דיש לפסוק כנ"ז בשאלתו הקודמת.

ג) על המקרים האמורים בא כב' בשאלה נוספת בנוגע לדין מוסר, ומפרט וכותב, דבשאלה א' שמדובר על פיקוח נפש ויש לו דין רודף יהי' מותר למסור אותו, אך מה יהא הדין בשאלה ב', הלא כותב השר"ע בחור"מ סי' שפ"ח סעי' ט' שאסור למסור "ואפי' היה רשע ובעל עבירות ואפי' הי' מיצר לו ומצער" וא"כ האם מדובר גם על מקרה כזה כשיש נזק של ממש גם פיזית וודאי נפשית.

וזאת תשובתי על זה, ראשית לדעתי כשם שברור לו בשאלה הא' שמותר למסור באשר כי הוא רודף, כך מאותו הנימוק מותר גם בשאלה הב', דהא היא ערוה עליו, ויש לו איפוא דין של רודף אחר הערוה וכנ"ז.

וזאת שנית, אפילו אילו לא היתה ערוה עליו שחייבים על זה כרת, ג"כ היה מותר למסרו, הן כדי להציל אותה מפגיעתו בה, וגם לרבות, כדי להציל אותו מרשעתו זה, ומה שכבו' מצטט ממה שנפסק בחור"מ סי' שפ"ח סעי' ט' שאסור למסור אפילו הוא רשע ובעל עבירות, אין לו ענין לעל כגון נידוננו, דבשם אין המדובר היכא שבא הדבר כדי להציל אותו מרשעתו, אלא המדובר שרוצים למסור אותו בשביל דבר אחר ורוצים לנהוג בו לזול בגלל זה שהוא בין כך רשע ובעל עבירות, ולכן אסור, אבל משא"כ בכגון נידוננו שהמדובר שרוצים עי"כ להציל שלא יוכל להוציא לפועל זממת רשעתו, ולכן שפיר מותר למסרו.

אמרנו שמותר זה גם בכדי להציל אותה מפגיעתו בה, באשר כי אין זה דומה גם למה שנפסק בשר"ע שם שאסור אפילו היה מיצר לו ומצער, דבכאן הרי פוגע עי"כ בגופה ובנפשה, ויעוין בשר"ע שם בסעי' ז' שנפסק ברמ"א ד"א דאדם המוכה מחבירו יכול לילך לקבול בפני עכו"ם אף על גב דגורם למכה היזק גדול, והש"ך בס"ק מ"ה כותב בכעין החילוק הנ"ז, דשאני היכא שמוסר כדי שלא יוסיף להכות דמותר ע"ש. ומקרה כזה שלפנינו הוא יותר גרוע מהכאה, וא"כ יכולים למסרו הן מפני שזה דומה למכה, ועוד יותר מזה, והן כדי שלא יוסיף עשות זאת. ובית דין אביהם של קטנים.

ד) ומהאמור, הדבר פשוט כבר ממילא, שגם בשאלה הג' שמפרט כבו' במכתבו על מקרים ידועים של התעללות מינית של מורה בגן ילדים, שמותר למסרו, ונלמד זה עוד בק"ו מכיון שהא המדובר גם באדם שמיצר את הרבים ומצערן בדומה להנפסק בחור"מ שם סעי' י"ב. וכפי שמציין לזה שפיר כבו' במכתבו.

ה) על כל האמור נראה לי להוסיף לשם הבהרה עוד שתי נקודות, והמה: - 1. בודאי שאלת כבו' בשאלה הנוספת בנוגע לדין מוסר היא לא בנוגע למסירה אפילו בערכאות של ישראל, דבכה"ג נראה דבודאי מותר מכיון שהמצואות היא שכהיום אין כח ב"ד לדון על כך, אלא כוונת שאלתו היא בנוגע למקרה של מסירה לערכאות של עכו"ם, וכמודגש באמת בחור"מ שם בסעי' ט' בלשון: אסור למסור לישראל ביד עכו"ם וכו'. ורק גבי מסירת ממון בידי אנס כתוב בסעי' ב' שם "בין אנס עכו"ם ובין אנס ישראל" ע"ש. 2. גם בערכאות של עכו"ם נראה שיש חילוק בזה בין מדינות פראיות לבין מדינות נאורות, וכדמצינו שמחלק בכזאת הערוך השלחן בחור"מ שם בסעי' ז', המעיר שם וכותב, שכל המדובר בדיני מסור בש"ס ופוסקים הוא בכגון מדינות הרחוקות שלא היה לאיש בטחון בגופו ובממונו מפני השודדים והאנסים הגם שנשאו עליהם שם משרה, כידוע גם היום באיזה מדינות מאפריקה וכו', משא"כ במלכי אירופא ע"ש, ומוכח מהערוה"ש שם שלא כוון בדבריו רק משום מלכות, כי מפרט והולך שם לדוגמא גם שמות של מדינות שהיו מרוחקים מרחק רב מאד ממקום מגוריו ומהמלכות שהיה חי בקרבה כדיעו"ש. כאמור כתבתי זאת לשם הבהרה כללית בנושא זה של מסור.

והנני בכבוד רב ובהערצה מרובה אליעזר יהודה וולדינברג

בשולי התשובה.

נוסף על האמור בפנים מעיקרא דינא בזה בלמסור לערכאות של עכו"ם בנידונים האמורים, הנה בצורך השעה וברשות ב"ד יש מקום להתיר אפילו כשזה שלא מעיקרא דינא היכא שאין אפשרות לבצע זאת בישראל. ומצינו שהשיב בכזאת בשר"ת מבי"ט ח"א סימן כ"ב, דכותב וז"ל: נקרא נקראתי לבית הועד חכמי

צפת ומנהיגיה על ענין יעקב זרקון שנזרקו בו מינות וכן אחר הזכור ונתננו רשות למנהיגי הקהלות שייסרו אותו על יד האומות ונחבש בידם וכו'".

ונתינת רשות זאת שכותב המב"ט היתה שלא על פי דין ורק משום צורך שעה ומיגדר מילתא, וכדכותב המב"ט להלן בדבריו: כאשר לאח"ז התחנן האיש שישתדלו להצילו מהתפיסה ואמרו לו הממונים שאם ברצונו לצאת מהתפיסה שיגרש את אשתו, ונתרצה לכך וסידרו הג"פ בביטול מודעות וכו', ולאחר מיכן כעבור מעט מהימים היה הולך האיש ומוציא לעז על הג"פ שהיה אנוס בנתינתו וכו', והשיב על זה המב"ט וז"ל: היכי דהאונס היה על דבר אחר ורק כדי להנצל מהעונש גירש לא הוי עישוי וכו', וה"נ אף על גב דלא היה בדין למסור ביד אומות העולם, כיון שהיה ברשות בי"ד ולצורך שעה משום מיגדר מילתא בדין קרינא ביה וכו'. ומסיים המב"ט וכותב שנשא ונתן בזה גם עם המהר"י בי רב והסכים עמו יעו"ש.

הרי בהדיא בהמב"ט שהמדובר היה היכא שלא היה שם בדין למסור אותו ביד העכו"ם והיה זה רק משום מיגדר מילתא ולצורך שעה, וברשות בי"ד, וא"כ נלמד מזה שפיר דגם כשהדבר הוא לא מן הדין מכל מקום אם הוא צורך השעה ומשום מיגדר מילתא מותר למוסרו בידי עכו"ם שיחבשוהו בתפיסה, וזה ברשות בי"ד, ואז בדין קרינא ביה.

ודון מינה איפוא במכש"כ דמותר למוסרו בעל כגון נידוננו שכפי שביארנו בפנים הוא ממש בדין לעשות זאת, וכדי למנוע מאיש כזה שלא יעשו

DAY 1, ENGLISH SOURCES

RELIGIOUS LEADERS AND TRUST: REPORTING ABUSE IN JEWISH LAW

And included in [the requirement that they be anshei chayil, men of valor, is that they have a courageous heart to save a victim from the victimizer, as it says [Shemot 2, 17] 'And Moshe arose and saved them'. [Rambam, Hilchot Sanhedrin 2:7]

1. Sanhedrin 73a

How do we know that one who sees his friend drowning in the river, or a wild beast is dragging him, or armed robbers are attacking him—that he is obligated to rescue [him]? That is why it says *You shall not stand idly upon the blood of your fellow* [Vayikra 19, 16].

2. Rambam, Laws of a Murderer and Guarding Life, I, 14

One who is able to save but does not save violates *You shall not stand [idly] by the blood of your fellow*. Likewise, one who sees his friend drowning in the sea, or armed robbers attacking him, or a wild beast attacking him, and he himself can save him or he can hire others to save him but he doesn't save; or he hears that Gentiles or informers are conspiring against him or planning to entrap him but he doesn't notify his friend and reveal to him; or that he knows of a Gentile or a criminal who is complaining about his friend, and he can appease [him] on behalf of his friend but he does not; and anything resembling this—he who does such violates *You shall not stand idly upon the blood of your fellow*.

3. Rambam, Hilchot Sanhedrin 2:7

And included in [the definition of] men of valor, is that they should have a brave heart to rescue the oppressed from the oppressor, as it is said, "And Moshe arose and saved them."

4. Bava Metzia 83b

Rabbi Elazar the son of Rabbi Shimon found a [Roman] government official who was apprehending thieves. He said to him: How do you detect them, aren't they compared to [clever] animals? For it is written about them: "all the beasts of the forest tread..." Perhaps you are taking the righteous and leaving the wicked? He said to him: And what should I do? It is a royal order. He said: Come, I will teach you how to act. At four hours, go into the tavern. If you see a man who drinks wine and takes the cup in his hand and dozes off, ask about him. If he is a student of Torah and falls asleep, it is because he learns early [in the morning]. If he is a worker, he does his work early. And if his work is at night, he flattens metal. And if not, he is a thief, and you should seize him. A pronouncement was heard in the palace. They said: Let the one who dictates the letter be the mail-carrier. They came to Rabbi Elazar the son of Rabbi Shimon, and he kept on catching thieves. Rabbi Yehoshua ben Korcha sent to him: Vinegar, son of wine, how long will you continue to turn over G-d's nation to be killed! He sent to him: I am eradicating thorns from the vineyard. He sent to him: Let the owner of the vineyard come and eradicate his thorns!

5. Avodah Zarah 26b

But heretics and informers and apostates they would lower down and not raise up... Ravina said: If there was a ladder, he would take it away; he would say, I need it to get my son down from the roof.

6. Responsa, Rabbi Asher ben Yehiel (Ro"sh) 17:1

Let our Rabbi teach us: What to do about a man who is known to give information about Jewish individuals, and about the community, to violent men? He constantly, daily, threatens to go and tell things to the violent men about Jewish individuals and communities that could cause them physical or financial damage. And the community are very afraid of this man, who remains at his station every night in the court of one of the powerful Ishmaelites. And behold, the Jews have been given secret royal permission to judge him, and if he is found liable for the death penalty, to put him to death...

Answer: Even though the four death penalties administered by beit din are cancelled since the Sanhedrin was exiled, this applies specifically to mean we do not sentence a person and condemn him to death for one of the transgressions for which one is liable for the death penalty. Because, since the Sanhedrin are not in their place, no person has the authority to sentence his fellow to death. But those who are considered in Sanhedrin that we save them with their souls [i.e. , by killing them], who are killed not because of the past but because of the future, to save the one who is pursued from death or from harm – those were not cancelled [in a place where the government permits beit din to do this, as explained above]. For their death does not depend on the community and witnesses, but on the understanding of every person who sees them, as it is said, *Do not stand by the blood of your fellow*. And one who pursues in order to give his fellow's money to a violent man, is equated by the Sages to one who pursues him physically in order to kill him, as derived from this verse: *Your sons fainted and lay at the head of the streets like a wild ox in a trap*; just as this wild ox, when it has fallen into a trap, we do not have mercy on it, similarly Jewish money, once it has fallen into the hands of violent men, we do not have mercy on it. They take a little today, and tomorrow everything, and in the end they give him over and they kill him, perhaps he will admit that he has more money; therefore he is considered a pursuer and one may save him with his soul...

Therefore the practice throughout the diaspora is that an informer who has established an halachic presumption based on having three times turned over a Jew, or his property, to violent men – we seek a counsel and strategy to punish him [Venice edition 5367: to eradicate him from the world] as a deterrent and so that others will turn aside and informers will not multiply in Israel, and also to save all Israel who are pursued by him. Therefore in our case, where witnesses have testified that he is presumed to inform and bear tales and this actually happened, they did well to sentence him to be punished [Venice edition – to be hanged] *and thus may all your enemies be destroyed, Hashem, and those who love Him like the rising sun...*

7. Choshen Mishpat 388

(10) It is permissible to kill an informer even today. And it is permissible to kill him before he informs; indeed, once he said: "I will inform on so-and-so regarding his person or property," even minor property, he freed himself up to be killed. And we warn him and say to him: "Do not

inform!" If he was brazen and said: "No, I will inform on him," it is a mitzvah to kill him, and whoever kills him first earns the credit. **Rem"a, Gloss:** And if there is no time to warn him, it is not necessary to warn. (11) If the informer did as he had schemed, and informed, it is forbidden to kill him unless he has established a firm reputation as an informer, for this one should be killed lest he inform on others.

8. Aruch Hashulchan Choshen Mishpat 388:7

As is widely known, in times of old in far-away countries, no person had any assurance regarding the safety of his life or property because of armed robbers and thugs, even though they took upon themselves government office. It is known that this is true nowadays in some places in Africa, where the government itself is grounded in theft and robbery. Honorable mention to the kings in Europe and particularly our ruler the Czar and his predecessors, and the kings of England who spread their influence over many lands in order that people should have security of their persons and money, so that the wealthy do not have to hide themselves so that others will not loot or kill them. On all of this hinge the rules of handing over [to the government] and informing in the Talmud and rabbinic authorities, as I will explain infra: These rules apply only to one who informs on another to bandits and so endangers that person's money and life, as these bandits chase after the person's body and money, and thus one may use deadly force to save oneself.

9. Responsa Igrot Moshe, Orach Chaim 5:9:11

Whether it is permissible to turn a thief over to the state justice system

Regarding a thief who stole a Sefer Torah and silver items from a synagogue, whether it is permissible to turn him over to the state justice system and the police, where it is known that they judge with harsh physical suffering over many years of imprisonment, here it seems to be simple that it is not appropriate to permit. Even were there no prohibition at all to judge according to state law before the judges of the state, nevertheless we may not turn him over to judge him for matters where the laws of the Torah do not apply, i.e. money matters according to expert assessment, where they judge with harsh suffering which the Torah does not impose.

10. Rabbi Ezra Batzri, Dinei Mamonot, cited in Rabbi Michael Broyde, Informing on Others for Violating American Law: A Jewish Law View

Do not be surprised by the rules in this chapter, and think that they are inapplicable nowadays since governments are enlightened and democratic, a beacon for people to travel. This should be thought true of only by the very naive, as even in democracies, in truth when there is a matter that involves the government, the matter is treated as out of the normal protocol as happens when matters relate to security of the state. **All rules of informing are applicable even currently.** Anyone who knows and understands and sees not only what is externally visible, and what previously was, will see that only the external appearance has changed -- the outside has changed - - but the central characteristic [of government] has not changed. **Even if they bring all matters to court, it is clear that, through interrogation and the police, government can destroy people and in many places they do, in fact, destroy people.**